

TERROR- ISMENS TANKEGODS

En analyse af Rote Armee Fraktions samfundsopfattelse og selvforståelse fra 1970 til 1998

Af Christian Holm Christiansen

I næsten tre årtier var den (vest)-tyske terrorgruppe Rote Armee Fraktion virksom. Gruppens voldspraksis var spektakulær, nådesløs og brutal og er sidenhen blevet fokuspunktet i fremstillinger af gruppen. Men hvordan tænkte gruppen i de 28 år, den eksisterede? RAF's ideologi undersøges fra 1970 til 1998.

“Parolerne var udelukkende overdreven pseudo-marxisme. De betragtede sig selv som revolutionære og ville helst vende op og ned på det hele – hvad der skulle opstå derved, vidste de ikke. Det var heller ikke så vigtigt for dem. De var unge mennesker med en lidt for stor virketrang og lidt for lidt forstand.”¹

Så dan formulerede den tidligere tyske forbundskansler Helmut Schmidt sig om terrorgruppen Rote Armee Fraktion (RAF), da han for nogle år siden blev interviewet af BBC. Schmidt, der i senhalvfjerdserne havde det politiske ansvar for at imødegå den stigende og stadigt mere kompromisløse voldsanvendelse fra RAF's hænder, så ikke gruppens virke som udtryk for ægte social indignation eller bare et ønske om at ændre de herskende samfundsforhold. I stedet tilsluttede han sig en tolkningsramme, der grundlæggende opfattede medlemmerne som ideologiløse eskapist-ter, hvis eneste hensigt var at skabe død og ødelæggelse. Schmidt er langt fra alene om at indtage denne position. Også i det voksende antal populære kulturelle fremstillinger ses en tendens til, at RAF affærdiges som ideologiløse. F.eks. ses det i den oscar-nominerede film *“Der Baader Meinhof Komplex”* af Uli Edel fra 2008. Den centrale skikkelse i filmen er Andreas Baader, der med sin fandenivoldske *rebel without a cause*-attitude går mere op i selvrealisering og voldsudøvelse end tankegodset bag revolutionen. Dette udpensles eksempelvis i en af scenerne, hvor gruppen befinder sig i den palæstinensiske terrorgruppe PFLP's træningslejr. Baader tømmer under en skydøvelse et magasin uden at tage sigte. Lejrchefen giver ham en reprimande for at have spildt ammunitionen, hvortil han svarer, *“Hvorfor? Det var sjovt”*. Resultatet bliver, at gruppen synes blindt fokuseret på volden. Vold bliver m.a.o. udøvet for voldens skyld.

Denne artikel vil anlægge en mindre fordommende tilgang til RAF's virke. Med udgangspunkt i de ideologiske og aktionsforkla-

rende skrifter, gruppen udsendte, vil det blive illustreret, at RAF havde en del på hjerte, og at gruppen formåede at forholde sig til og forny sig i takt med det (vest)tyske samfund. Volden ses så ledes ikke som styrende for gruppens processer og handlinger. Konkret vil jeg analysere, hvordan RAF's samfundsopfattelse (fokus er her ensidigt på (Vest)Tyskland) og selvforståelse udviklede sig i perioden 1970 til 1998, hvor gruppen formelt opløste sig selv. Undersøgelsen vil ikke slavisk følge kronologien, men bygges tematisk op. Analysen af samfundsfortolkningen vil således undersøge RAF's syn på (Vest)Tyskland i det internationale samfund, (Vest)Tyskland internt og hvordan gruppen tolkede den nazistiske fortid i forhold til sin egen nutid, mens analysen af RAF's selvforståelse bygges op omkring, hvordan de forstod avantgarde, revolutionære subjekter og Kooperation. Det springende punkt bliver at tydeliggøre og systematisere udviklingslinjerne indenfor disse analytiske felter og dermed skabe nye meningssammenhænge i forskningsfeltet RAF. Dette gøres i det sidste afsnit, tolkninger og perspektiver, hvor jeg vil komme med de endelige konklusioner i forhold til den skitserede problemstilling. Inden analysen påbegyndes, synes det dog relevant at redegøre for den hidtidige forskning i RAF's ideologi og derved belyse denne artikels relevans.

Den hidtidige forskningsproblemer

Tre problemer kan fremhæves i den hidtidige RAF-bibliografi. For det første har feltet i mange år til en vis grad været præget af fordømmelse og politisering på samme måde som populærkulturen og den politiske sfære.² Specielt inden Murens fald kunne man forvente en klar stillingtagen fra forfatterens side, hvilket til tider førte til en skarp sprogbrug, når gruppen skulle beskrives. Et oplagt eksempel er en forskningsrapport af Iring Fetscher, som blev udgivet af det vesttyske indenrigsministerium i 1981 – fire år efter RAF' mest aktive periode. Her lægges af-

stand til gruppen, der bl.a. får prædikaterne "lidet overbevisende" og "direkte naive" på klistret.³ Et andet godt eksempel er forfatteren Mario Krebs, der bl.a. står bag en biografi om Ulrike Meinhof, der fra 1970 til 1976 var en af RAF's centrale skikkelser. Han lægger vægt på, at RAF ikke havde et konkret politisk koncept og er i stedet af den holdning, at RAF's ideologi opstod som efterrationaliseringer, der skulle legitimere den forudgående voldspraksis.⁴ Volden og ikke ideologien var med andre ord styrende ifølge Krebs. Også den tyske politolog Alexander Straßner kan nævnes i denne sammenhæng. Han betragter RAF's voldsanvendelse som en del af en aktions-repressions-spiral. RAF handlede offensivt, staten reagerede. I perioder, hvor RAF gennemførte mange aktioner, var resultatet blot eskapisme, og gruppen rammes af "Realitätsverlust" – altså et gennemgående tab på realitetssans.⁵

Et andet problem er, at RAF's virke i mange sammenhænge reduceres tidsmæssigt. I flere værker markerer 1977 og "det tyske efterår" – en betegnelse, der senere vil blive forklaret – afslutningen på gruppens virke. Et eksempel herpå er Stefan Austs "Der Baader Meinhof Komplex", der ligger til grund for filmen af samme navn, og historikeren Gerd Koenens "Vesper, Ensslin, Baader", der udelukkende fokuserer på begivenhederne frem til 1977.

Sidste forhold, som skal nævnes, er, at den hidtidige forskning i den specifikke problemstilling kan karakteriseres som mangelfuld. Den klare majoritet af værker, der behandler RAF's ideologi, lider under, at de er udgivet inden RAF ophørte. Den vel nok mest fyldestgørende undersøgelse af gruppens ideologi udkom således i 1981.⁶ Af nyere undersøgelser skal fremhæves Anne Sørensens ph.d.-afhandling fra 2003, der på trods af ambitionen om, at RAF's ideologi ikke anskues som statisk, men som underlagt begivenheder og processer, ikke formår at leve helt op hertil. I Sørensens analyse af RAF's forhold til vesttysk politik anvendes f.eks. kun erkendelser fra 1970 til 1975.⁷ En sådan selek-

Under en demonstration mod den iranske Shah d.2.juni 1967 i Berlin skød og dræbte betjenten Karl Heinz Kurras studenten Benno Ohnesorg. Drabet spillede en vigtig rolle for studenteroprørets radikaliserings. Mordet er igen kommet på den politiske dagsorden i Tyskland, da der er blevet spekuleret i, om Kurras var DDR-agent. Foto: Arbejdermuseet & ABA.

tiv tilgang til kildematerialet giver et skævvredet billede af RAF og i særdeleshed af gruppens udviklingslinjer. Gruppen synes statisk i ideologien – noget denne artikel søger at korrigere.

RAF – en oversigt

Inden analysen på begynder, er det så vel relevant som interessant at give et kronologisk overblik over RAF's 28 år lange virke. Det er dog vigtigt at understrege, at gruppens opståen skal ses i relation til de radikaliseringsprocesser, der gennemsyrede den vesttyske universitetsungdom i sluttresserne, hvorfor linjerne trækkes lidt længere tilbage end 1970. Afsnittet vil også behandle gruppens personudskiftninger og deres rolle i den ideologiske proces.

At den vesttyske ungdom i 1960'erne havde et anstrengt forhold til forældregenerationen, var ikke i sig selv bemærkelsesværdigt,

idet dette også var tilfældet i stort set alle andre stater i Vesteuropa. Bemærkelsesværdig var dog den udprægede voldsomhed og eklatante gensidige mistro, der manifesterede sig dels pga. forældrenes og statens nationalsocialistiske fortid og dels pga. de unges skarpe venstreorienterede retorik, der skabte en dyb kløft mellem de unge og statsmagten. Specielt drabet på studenten Benno Ohnesorg under en demonstration mod den iranske Shahs besøg i Berlin i 1967 og drabsforsøget på studenteroprørets ikon Rudi Dutschke året efter understregede antagonismen. Disse begivenheder beskrives ofte som grundsatserne i den radikaliseringsproces, der førte til den røde terrorisme.⁸

Efter attentatet på Dutschke var konflikten på sit højdepunkt. Samtidig fragmenteredes studenteroprøret, da organisationen SDS, der op igennem tresserne havde været samlende for de unge venstreorienterede, gik i opløsning. Resultatet blev, at venstrefløjen med ét

Billederne af den bortførte Hanns-Martin Schleyer gik verden rundt i efteråret 1977. I dag står de som symbolerne på kampen mellem terroristerne og staten i Vesttyskland. Foto: Arbejdermuseet & ABA.

var en myriade af forskellige organisationer og bevægelser, der søgte at afgrænse sig så skarpt fra hinanden som muligt.⁹ Det var i dette miljø, enkelte valgte at tage våbnene i hånden og med voldelige midler forsøge at gennemtrumfe forandringer.

Den første aktion, man kan tilskrive RAF som gruppe, fandt sted d. 14. maj 1970. Andreas Baader, der sad fængslet for brandstif-

telse, mødtes under ledsaget udgang med den i kulturradikale kredse berømte venstrefløjssjournalist Ulrike Meinhof på et bibliotek i Tegel i Vestberlin. De to foregav at arbejde på en rapport, da en væbnet gruppe tiltvang sig adgang til biblioteket, skød en af vagterne og slutteligt flygtede sammen med Baader og Meinhof. Anne Sørensens har peget på, at selvom man ikke kan betragte aktionen

som en egentlig terrorhandling, skal man ikke underdrive dens vigtighed. Uden befrielsen af Baader var RAF må ske aldrig opstå et.¹⁰

Efter befrielsen af Baader var der relativt stille omkring gruppen. Den begik nogle røverier, der skulle sikre det fremtidige kapitalgrundlag for anskaffelse af våben, falske identiteter, dækjøligheder osv. Reelle attentater blev først begået i 1972 med den så kaldte Maj-offensiv. Angreb mod amerikanske militæranlæg i Heidelberg og Frankfurt samt mediegi-giganten Springers kontorbygning i Hamburg blev begået indenfor 11 dage og satte gang i et intensivt eftersøgningsarbejde fra politiets side. I løbet af de kommende måneder arbejdet frugt – alle de centrale skikkelser i RAF blev anholdt.¹¹

Arrestationerne satte tingene i bero. Først i 1975 slog gruppen til igen – denne gang mod den vesttyske ambassade i Stockholm. Ambassadens medarbejdere blev holdt som gidsler og under trusler om, at man ville likvidere dem, forsøgte man at tvinge den vesttyske regering til at frigive de fængslede RAF-medlemmer. Det hele endte katastrofalt, da medbragte eksplosiver blev detoneret og dræbte enkelte af gruppens egne medlemmer og ambassadens medarbejdere.

I 1977 kulminerede RAF's kamp mod den vesttyske stat. I løbet af foråret og sommeren dræbte man Siegfried Buback, der havde været statens anklager mod arresterede medlemmer af gruppen, og direktøren for Dresdener Bank Jürgen Ponto. Igen forsøgte man at presse regeringen til at løslade Baader og de andre fængslede. Det var også muligt med bortførelsen af Hanns-Martin Schleyer d. 5. september. Schleyer, der var præsident for de vesttyske arbejdsgivere, blev holdt som gidsel i over 40 dage, inden RAF til sidst likviderede ham. Likvideringen fandt sted efter de fængslede RAF-medlemmer havde begået selvmord. Kort forinden havde de modtaget nyheden om, at det Lufthansa-fly, der nogle dage forinden var blevet kapret af PFLP, RAF's samarbejdspartner i denne sag, var blevet befriet af den vesttyske antiterrorenhed *Grenzschutzgruppe 9*, der var blevet oprettet efter

gidseldramaet ved OL i München i 1972. Med kapringen ville man lægge yderligere pres på den vesttyske stat og gennemtvinge en frigivelse af de fængslede medlemmer. Begivenhederne omkring Schleyer-bortførelsen står som nogle af de mest omdiskuterede i den vesttyske efterkrigstid og har fået deres egen betegnelse – "det tyske efterår".¹²

Begivenhederne i 1977 var kulminationen på den røde terrorisme og selvom RAF bestod i hele 21 år endnu, skulle gruppen aldrig ryste staten på samme måde. Umiddelbart efter "det tyske efterår" blev der således stille omkring gruppen. Først i 1979 så nye angreb, men modsat tidligere var de sporadiske og ikke udført som en egentlig angrebsbølge. En sådan forestod gruppen først i 1985, dog uden at udgøre en reel trussel mod staten.¹³

Efter Murens fald kom de sidste krampe-trykninger. Efter et par attentater mod direktøren for Deutsche Bank og Detlev Karsten Rohwedder, der stod for at afnationalisere tidligere DDR-besiddelser, afstod gruppen fra voldelige metoder og gik i sig selv. Den endelige opløsning kom i 1998.

Idet denne artikel beskæftiger sig med RAF's ideologi set over hele gruppens 28-årige levetid, skal der knyttes nogle kommentarer til de naturlige personudskiftninger, der fandt sted over tid. Gruppen var aktiv i undergrunden, hvilket betød, at medlemmer blev arresteret, dræbt eller med tiden hoppede af, hvorfor der også løbende fandt rekruttering sted. I flere RAF-fremstillinger indplaceres gruppens medlemmer i tre generationer – den første generation var virksom fra 1970 til midten af 70'erne, anden generation fra 1977 til 1979, mens den tredje generation dækkede perioden fra 1980 og frem til opløsningen.¹⁴ Denne opdeling af gruppens medlemmer har visse pædagogiske fordele, men er i denne sammenhæng problematisk, da man får indtryk af hermetiske skel mellem generationerne.¹⁵ Reelt var bruddene mindre markante, hvilket f.eks. historien om Brigitte Mohnhaupt viser. Hun nævnes ofte som anden generations leder, men trådte allerede ind i

gruppen 1971, og kan så ledes også betragtes som en del af første generation.¹⁶ At hun fra 1977 og frem skulle have ageret upå virket af sine tidlige år i gruppen, synes usandsynligt. For hende og andre medlemmer har der været tale om en flydende ideologisk proces pga. en løbende rekruttering. Samtidig var RAF's organisation svært gennemsigtig og det er vanskeligt at sige, præcis hvem der stod bag de officielle ideologiske erklæringer og de kommandoerklæringer, gruppen udgav efter udførte attentater. Skiftende personer i gruppen tillægges dermed ikke afgørende betydning for gruppens ideologiske kurs og behandles ikke yderligere i denne sammenhæng.

RAF's samfundsopfattelse – (Vest)Tyskland i et internationalt perspektiv

RAF's erklæringer tegner et billede af, at gruppens forståelse af Vesttyskland i forhold til den internationale scene var præget af flere brud. Fra 1970 og frem til 1979 ses det, at RAF betragtede Vesttyskland som en af de fremmeste imperialistiske aktører, der spillede en afgørende rolle i den nød og elendighed, der herskede i den tredje verden.¹⁷ Vesttysklands imperialism blev beskrevet som lige så aggressiv som USA's og mindre åben for angreb. For RAF betød imperialism, at centrum, de rige og magtfulde lande, og periferi, de fattige lande, blev bundet sammen i et tæt forhold. Imperialismen søgte ikke at udligne de materielle skævvridninger, men søgte derimod at skabe så stort et overskud til de i forvejen rige lande og deres koncerner som muligt.¹⁸ De fattige blev dermed slaver af systemet og de rige landes instrumenter, i hvert fald indtil de fattige lande ikke længe kunne bruges som marked. Da ville imperialisterne være rede til at udføre folkemord. Foruden den vesttyske stat spillede også de multinationale vesttyske virksomheder en afgørende rolle i dette system. De blev beskrevet som ensidigt fokuserede på profit.¹⁹

Et vigtigt kritikpunkt i erklæringerne var

imperialisternes amoralske adfærd. Det betød, at de i jagten på profit bl.a. var medvirkende til at styrke autokratier over hele verden. RAF brugte Iran – der efter drabet på Benno Ohnesorg uden tvivl stod stærkt i den vesttyske venstrefløj's erindring – som eksempel. I Iran var lønningerne lave og betingelserne for tyske virksomheder gode, hvorfor det i imperialisternes optik var legitimt at drive forretning der – negligeret blev, at der var tale om et autoritært regime, der myrdede sin egen befolkning. Iran var blot et eksempel på, at Vesttyskland indenfor rammerne af det internationale samfund ikke havde nogen moralske skrupler.²⁰ Hvis man kunne skabe profit, var alt andet ligegyldigt.

1979 syntes at markere en ny tilgang til de internationale sammenhænge. RAF gik fra at betragte Vesttyskland som en aggressiv og uafhængig aktør til at fokusere på staten som del af amerikanernes plan om at fastholde deres internationale overherredømme.²¹ Kritikken var skarpest i starten af 1980'erne, men forblev præsent frem til Murens fald.

RAF påpegede, at det amerikanske nederlag i Vietnam og den økonomisk krise i Vesten havde vist det imperialistiske systems labilitet, og det var derfor nødvendigt for amerikanerne at styrke deres magtposition over hele verden. Man udtrykte direkte, at imperialismen, der nu primært blev varetaget af USA, befandt sig i en kamp mod døden og forsøgte at sætte alle midler ind for at sikre systemets fortsatte beståen.²² Ofrene for den amerikanske politik og magt var så ledes ikke længere kun landene i den tredje verden, men også de vesteuropæiske stater. De blev forsøgt yderligere integreret i det imperialistiske system.²³ Dette betød, at RAF ikke længere kun anså Vesttyskland for en udbytter, men også for at være udbyttet og underlagt de samme uhyrligheder, som landene i den tredje verden. Dette udtrykte RAF bl.a. på følgende måde:

“At rulle denne historiske forandring tilbage, igen at blive til den stærkeste verdensmagt, der hersker over alt, er deres [amerikanernes] erklæ-

rede mål. Det betyder: den direkte forberedelse af krigsførelse på alle fronter i Europa og i den tredje verden. Alle deres tiltag i de seneste ti år (...) har dette mål. Nu vender den imperialistiske udryddelseskrig tilbage fra den tredje verden til Europa, hvorfra den var udgået. Menneskene i Europa, i Forbundsrepublikken, forstår, at det vil betyde deres udryddelse, hvis ikke denne udvikling stoppes”²⁴

Citatet giver udtryk for, at vesttyskerne nu var truet af og underlagt amerikanerne. RAF forklarede, at Vesttyskland siden 1945 var blevet integreret i det amerikanske system og nu forsøgte amerikanerne at overtage magten i landet.²⁵ Vesttyskland var m.a.o. ikke længere direkte skyld i imperialismens onder.²⁶

Som sagt aftog kritikken op igennem 1980’erne, men opfattelsen af, at Vesttyskland var underlagt amerikanerne, forblev tydelig i erklæringerne frem til Murens fald. Vesttyskland blev kaldt for amerikanernes vagthund og det blev fremlagt, at USA direkte fik de europæiske stater til at handle imod egne interesser.²⁷

Igen efter Murens fald kan man spore en nyordning i RAF’s erklæringer. Tyskland blev igen betragtet som en autonom aktør, der handlede upåvirket af amerikansk indflydelse. Nyt var det, at Tyskland blev anklaget for at have ekspansionistiske ambitioner ala “Det tredje rige”. Genforeningen med DDR fik RAF til at tale om et nyt Stortyskland, en tydelig reference til nazisternes planer om *Lebensraum* i 1930’erne og 40’erne. Kritikken blev eksempelvis fremført på følgende måde:

“Forbundsrepublikken og DDR’s nye magteliter forfølger med skridtet Stortyskland de samme mål og imperialistiske planer som nazismen.

*Det tredje overfald, som den tyske kapital begår på folkene i Europa i dette århundrede, udføres ikke med militære midler, men derimod med økonomiske og politiske midler.”*²⁸

På mange måder var der tale om, at man efter Murens fald vendte tilbage til rødderne i

sin kritik af Tyskland. Gruppen betragtede stadig amerikanerne som det imperialistiske systems fremmeste aktør, men Tyskland spillede igen en fremtrædende rolle. Målsætningen for imperialismen var som tidligere at udgrænse modstandere og sikre et enhedssystem, hvor kapitalismen var i højsædet. Den store taber var den tredje verden, hvor hungersnød og økonomisk ruin var konsekvenserne af den tyske politik.²⁹

RAF’s samfundsopfattelse – (Vest)Tyskland internt

Hvor RAF’s syn på (Vest)Tyskland i et internationalt perspektiv ændrede sig flere gange, var der mere kontinuitet i gruppens beskrivelse af, hvordan samfundet internt var struktureret. Granskes erklæringerne, er det dog tydeligt, at opfattelsen af de internationale forhold spillede ind på, hvordan man så det (vest)tyske samfund ordnet.

Fra 1970 og frem til 1979 lagde RAF vægt på, at det vesttyske samfund var præget af kapitalismens uretfærdigheder som følge af de herskende elites skruppelløse bestræbelser på profitmaksimering. Fattigdom og elendighed var derfor systemimmanente størrelser, der ikke umiddelbart kunne ophæves. Statens voldsmonopol anvendtes nemlig primært til at hindre, at systemet kunne anfægtes.³⁰ For arbejderne var det kun muligt at tilvinge sig marginale ændringer og ikke grundlæggende ændre samfundet. Dette skulle ses i relation til, at vesttyskerne var værgeløse overfor systemets perfiditeter, idet de var dybt integrerede i kapitalismen. Den lagde ikke blot beslag på menneskene i deres arbejdstid, men spillede gennemgående en altafgørende rolle i deres erfaringsverdener. Menneskelig interaktion blev således korruperet, og evnen til oprør mod den herskende samfundsorden blev erstattet af forbrugstrang.³¹

Også i denne forbindelse var amoralitet et kritikpunkt. Kapitalismen var i RAF’s optik direkte ansvarlig for mord på befolkningen, hvad følgende tekststykke illustrerer:

“20 000 mennesker dør hvert år – fordi bilindustriens aktionærer kun producerer for profit og derved ikke tager hensyn til bilernes tekniske sikkerhed eller vejnettet. (...)”

Døden i udbyrternes tjeneste kalder folk en naturlig død. At værgе sig mod at dø i udbyrternes tjeneste kalder folk for en unaturlig død. Menneskers fortvivlede gerninger, som begås pga. de arbejds- og livsbetingelser, som kapitalen har skabt, kalder folk en forbrydelse.”³²

Man forklarede, at eliterne, der stod bag forbrydelserne, ikke viste tegn på anger eller skyldfølelse. For kapitalisterne betød profit alt, hvorimod de mennesker, der dannede grundlag for denne profit, blot var inferiorе og ligegyldige.³³

I 1979 så s et brud i RAF’s samfundskritik, om end dele af gruppens tidlige ideologi blev videreført. Bruddet skal ses i direkte relation til de ideologiske nyordninger, der gjorde sig gældende i forhold til Vesttysklands internationale relationer. Instrumentaliseringen af Vesttyskland i de amerikanske planer om verdensherredømmet betød, at RAF nu tilskrev systemets onder den amerikanske hegemon. Samfundet var stadig ordnet efter fundamental ulighed, men kritikken af Vesttyskland var ikke så eksplicit som tidligere. RAF forklarede eksempelvis, at amerikanernes militære strategi nu spillede en dominerende rolle for de vesteuropæiske samfund, hvilket bl.a. resulterede i eksistenskamp, perspektivløshed og umenneskelige arbejdsbetingelser.³⁴ Grundsatsen i kritikken forblev således den samme, mens fjendebilledet var et andet. Amerikanernes magtposition var så stærk, at de ifølge RAF havde været skyld i gruppens grundlæggeres død i Stammheim-fængslet i 1977, hvilket modsvarer det billede, der blev tegnet umiddelbart efter hændelsen. Her blev skylden på lagt Helmut Schmidt.³⁵ Nu mente man derimod, at mordene var blevet planlagt i det amerikanske sikkerhedsråd udenfor den vesttyske stats indflydelse.³⁶ Vesttyskerne var med andre ord ikke længere herrer i eget hus.

Fra 1990 viser gruppens erklæringer, at den tidlige opfattelse af den tyske stat som

skyld i samfundets dårligheder blev taget op igen. Dette skal ses i lyset af, at gruppen efter Murens fald igen behandlede Tyskland som en autonom aktør. Indholdet i samfundskritikken rokkede gruppen ikke betragteligt ved. Den røde tråd var stadig, at det tyske samfund var baseret på uretfærdige principper, at menneskene blev eksistentielt udsultede og slutteligt udryddet af de profitorienterede eliter. Gruppen forklarede således, at mennesket og livet blev negligeret, da systemet angreb den menneskelige sjæl.³⁷

RAF’s samfundsoptattelse – den tyske fortid

At RAF havde et anstrængt forhold til den tyske fortid, var ikke kuriøst. Som et produkt af studenteroprøret, var man influeret af de ideer og tanker, der blev formuleret i tresserne, og her spillede fortidskritikken en væsentlig rolle. Mange tidligere nazister blev nemlig efter krigen faset ind i den offentlige administration, da de besad den know-how, man manglede i genopbygningen. Det blev senere en torn i øjet på studenteroprøret, der begyndte at sætte spørgsmålstegn ved statens legitimitet. Kulminationen kom i 1966, da Kurt Kiesinger, der havde været nazist, blev valgt til kansler og dannede “den store koalition” – et oppositionsløst samarbejde mellem de to største partier i forbundsdagen, CDU og SPD.³⁸

I RAF’s tidlige erklæringer findes en række diskursive paralleller mellem fortiden og nutiden. Man kaldte fængslingerne af deres medlemmer for udryddelsesfængsling og KZ,³⁹ hvilket unægtelig ledte tankerne hen på nationalsocialismen. De vesttyske medier blev ligeledes anklaget for at servere befolkningen fascistisk nyhedsmateriale, og avisen *Bilds* agitationsmetoder blev sammenlignet med nazisternes.⁴⁰

På trods af en vis sproglig sammenkædning afgrænsede RAF dog fortiden fra nutiden. Gruppen tydeliggjorde bl.a. dette ved at fremhæve, at “Nürnberglovene ikke længere er aktuelle...”⁴¹ og at Vesttyskland nu var et

imperialistisk centrum og ikke Nazityskland.⁴² Den fascisme, der var præsent i samfundet, skulle tilskrives kapitalismen. I tider, hvor kapitalismen blev sat under pres og følte sig truet, ville systemet sætte ind med repressive fascistiske tiltag.⁴³ Fascismen var således et biprodukt af kapitalismen og imperialismen, hvorfor den også var underordnet den generelle udbytning i samfundet og ikke i sig selv var et styrende fænomen. En direkte sammenhæng mellem fortid og nutid blev m.a.o. ikke fremhævet.

I midtfirserne skete et brud i gruppens fortidsfortolkning. Gruppen understregede i højere grad et slægtskab mellem fortiden og nutiden, hvilket fx. var tydeligt i den erklæring, RAF udsendte efter attentatet mod et direktionsmedlem hos Siemens, Karl Heinz Beckurts, i 1986. RAF forklarede her følgende:

“Siemens’ historie er den om Tysklands, Forbundsrepublikkens, fascismes og imperialismes kontinuitet. Siemens har allerede skubbet Hitler til magten – som de sagde i 1930: som >>bolværk mod kommunismen<< – og bygget fabrikker ved siden af koncentrationslejrene her, i Polen, Tjekkoslavakiet(...) I dag hører Siemens til en af de største transnationale koncerner i verden, er ansvarlig for udnyttelsen, udryddelsen og elendigørelsen af millioner af mennesker i den tredje verden og i metropolerne”⁴⁴

Samme diskurs anvendte gruppen i flere erklæringer frem mod sin opløsning i 1998 f.eks. efter mordene på Deutsche Banks direktør Alfred Herrhausen og statssekretæren Hans Neusel. Aktionerne blev forklaret med, at begge i kraft af deres embede eller som person legemliggjorde nazismens kontinuitet.⁴⁵ Efter Murens fald blev kritikken mere udtalt og udvidet til også at omfatte statens ageren. Som nævnt tidligere begyndte RAF at tale om et nyt Stortyskland, der forfulgte nazisternes målsætninger. Den eneste forskel lå i, at Tyskland nu udelukkende brugte politiske og økonomiske midler til at opnå disse.

Udover at se det tredje riges ekspansions-

trang præsent i sin samtid begyndte RAF også at koble den nazistiske racelære sammen med den moderne tyske stat. Dette satte sit aftryk på imperialismekritikken, der siden 1970 havde været en integreret del af gruppens ideologiske fundament. Ifølge RAF havde den tyske stat anlagt en herremenneske-mentalitet, eksempelvis qua sin imperialistiske ageren.⁴⁶ Samtidig blev der fremsat en mere direkte kritik af den racisme, staten ifølge RAF var med til at fremme.

Interessant er det også at kaste et blik på gruppens opløsningserklæring fra april 1998. Erklæringen var præget af refleksion over gruppens egen historie, hvorfor kidnapningen af Hanns-Martin Schleyer blev viet betragtelig spalteplads. Det blev forklaret, at en af de primære bevæggrunde for aktionen var, at Schleyer havde været aktiv i SS og var gået fri for straf efter Anden Verdenskrigs afslutning.⁴⁷ Forklaringen synes at være en efterrationalisering. Under bortførelsen af Schleyer indeholdt ingen af de udgivne erklæringer – ni styk i alt – henvisninger til, at Schleysters fortid skulle have spillet en rolle. Schleyer blev blot affærdiget som *“denne fede magnat”*,⁴⁸ en ikke specielt kuriøs betegnelse for en mand, gruppen ikke fattede sympati for. I opløsningserklæringen forklarede RAF ligeledes, at det tredje riges kontinuitet var en af grundene til, at man i 1970’erne havde taget kampen op med staten, hvilket ikke fremhævedes i 1970’ernes erklæringer. Disse efterrationaliseringer viser, at nazisme- og fascisme-kritikken med årene kom til at fylde stadigt mere i RAF’s verdensbillede og kom til at forvrænge det billede, man havde af sin egen fortid. Hvor gruppen tidligere anså fascismen som værende underlagt kapitalismens og imperialismens ondt, blev nazismens kontinuitet og dens indflydelse i Tyskland med tiden til et mere selvstændigt punkt for RAF, når samfundet skulle beskrives.

RAF’s selvforståelse – avantgarde

Et vigtigt begreb i RAF’s selvforståelse var det leninistiske avantgardebegreb. Ordet

avantgarde stammer fra fransk og betyder fortrop, og det var netop så den gruppen så sig selv i de tidlige år. Man skulle gå forrest i kampen mod statsmagten. Faktisk havde de den opfattelse, at revolutionen ville være ulandsk, hvis ikke avantgarden spillede en afgørende rolle, idet den samlede proces ikke kunne skabes *“uden avantgardens revolutionære initiativer, uden avantgardens praktiske revolutionære intervention”*.⁴⁹

Teorien baserede sig på en grundlæggende antagelse om, at arbejderbevægelsernes metoder – dvs. strejker mm. – ikke havde bragt retmæssige forandringsprocesser. Voldelig kamp tolkedes som eneste reelle mulighed for at få skubt i den dialektiske samfundsudvikling og skabe et kommunistisk samfund.⁵⁰ RAF skulle derfor forestå angreb på statens institutioner, dens repræsentanter og de store koncerner for derved at vise, at staten ikke længere kunne beskytte den enkelte. Arbejderklassen skulle være den nye garant for sikkerhed.

Som avantgarde skulle man ikke blot være den praktiske fortrop, men også den befolkningsmobiliserende kraft. Angrebene skulle vække og lede den revolutionære potentiale hos vesttyskerne, hvilket blev udtrykt således:

“Proletarisk ledelse kan dog kun realiseres gennem avantgarde-funktionen. Avantgarden hæmmer ikke massernes initiativer, men udvikler dem derimod. Ledelsen består i den forbilledlige aktion(…)”.⁵¹

Ovenstående skildrer tydeligt RAF's selvforståelse. Gruppen anså sig selv som forbilledet for befolkningen, der generelt skulle indrette sig efter dens ageren. Vendingen *“proletarisk ledelse”* indikerer, at RAF skulle styre revolutionen fra oven, hvorfra gruppen havde et mere nuanceret syn på tingenes stand end masserne selv. RAF kunne m.a.o. ane endemålet, hvilket befolkningen qua en begrænset erkendelsehorisont ikke var i stand til.⁵² Kun ved RAF's hjælp kunne de slumrende objekter gøres til revolutionære subjekter.

I 1972 ændrede RAF sin opfattelse af, hvem der kunne kaldes avantgarde. I erklæringen *“Die Aktion des >>Schwarzen September<< in München”* redegjorde man for,

RAF begyndte i 1979, at se amerikanerne som fjende nummer et. Gruppens angreb blev derfor i stigende grad rettet mod amerikanske anlæg i Vesttyskland. Billedet viser et angreb mod den amerikanske militærbase ved Ramstein i 1981. Foto: Arbejdersmuseet & ABA.

at avantgarden skulle findes i den tredje verden og ikke i den første. Sorte September, den palæstinensiske terrorgruppe, der under OL i München i 1972 kidnappede en gruppe israelske atleter, blev fremhævet som et mønstereksempel. Må den, hvorpå Sorte September agerede som avantgarde, var imidlertid forskellig fra RAF's. Hvor RAF som avantgarde havde forsøgt at skabe revolution igennem det gode eksempel, havde Sorte September skabt revolutionær bevidsthed, idet deres angreb havde tvunget den vesttyske stat til at vise sin sande karakter.⁵³ Man gik altså fra en positiv til en negativ avantgardeforestilling.

Efter 1972 nævnes avantgardebegrebet ikke i RAF's ideologiske skrifter. Dette kan tilskrives, at gruppens fokus forskød sig, således at man i højere grad kæmpede for at få de fængslede medlemmer løsladt. Først i 1982 introduceredes begrebet på ny, og her begyndte gruppen igen at tolke sig selv som den befolkningsmobiliserende kraft, dog uden at eksplicit kalde sig avantgarde. Grunden hertil kan søges i, at RAF nu betragtede sig som en del af en større international bevægelse – en international front, som gruppen selv kaldte det – der skulle yde en mere bredspejkket modstand mod systemet. Det blev bl.a. udtrykt således:

*“For os drejede det sig efter vinteren om at gribe fat i erfaringernes kerne:(...) at det er kampen i sig selv, der mobiliserer og tiltrækker, der gør beslutninger og brydninger mulige og viser vejen for alle, der begynder at yde modstand mod enkelte af statens projekter”.*⁵⁴

Hvorfor RAF ikke eksplicit kaldte sig avantgarde som i de tidlige år, kan man kun gisne om. Det synes plausibelt, at internationaliseringen har båret denne ændring, idet gruppen relativerede sin egen rolle overfor andre aktører.

At afgøre præcist hvornår RAF gik bort fra at se sig selv som befolkningsmobiliserende kraft, er vanskeligt. Jeg vil argumentere for, at gruppen fra 1989 og frem til 1992 –

den sidste reference i gruppens erklæringer findes i en erklæring fra 1991⁵⁵ – befandt sig i en fase, hvor rollen som bevidsthedsskaber blev relativiseret. I denne periode søgte RAF i højere grad Kooperation med andre – et forhold, jeg vil vende tilbage til senere – hvilket kan problematiseres i forhold til avantgarde-teoriens grundlæggende rationale. Indlejret i teorien ligger en forståelse af, at avantgarden har den eneste rigtige løsning på de problemstillinger, samfundet står overfor. Ellers ville avantgarden ikke være avantgarde. Tanke systemet bliver derfor til en absolut støtte, der ikke kan stilles spørgsmålstegn ved. Kooperation må derfor betyde avantgardens død. Var den øgede samarbejdsvillighed således udtryk for et ønske om taktisk samarbejde, var der tale om manglende sammenhæng i ideologien – så idet gruppen ikke nævnte sig selv som bevidstgører fra 1991 og frem, synes det plausibelt, at denne del af RAF's ideologi blev udfaset.

RAF's selvforståelse – de revolutionære subjekter

RAF's forhold til de revolutionære subjekter, altså hvem RAF anså for at have revolutionært potentiale, skal ligeledes behandles, idet det uddyber, hvordan RAF forestillede sin egen rolle i forhold til andre aktører. Erklæringerne viser, at gruppen over årene udviklede sin forståelse af, hvem man ville nå med sine aktioner. I den første erklæring, gruppen udsendte i 1970, havde man en skarpt afgrænset holdning hertil. Det blev udpeget, at de unge i Vestberlins ghetto, unge påanstalter samt arbejderne på få multinationale koncerner i Vesttyskland var mål for gruppens aktiviteter.⁵⁶ Allerede året efter præciserede gruppen dog en ny tilgang.

I erklæringen “Om den væbnede Kamp i Vesteuropa” fra 1971 forklarede man nu, at man ville bevidstgøre “masserne”. Opfattelsen var, at “masserne” ville forstå gruppens aktioner og have mulighed for at blive en del af kampen mod systemet. “Masserne” blev defineret som en gruppe af sammenbragte og

kommunikerede arbejdere, der havde modstanden mod det kapitalistiske samfund tilfældes.⁵⁷ Der var med andre ord tale om en mindre differentieret holdning til, hvem man ville nå med sine aktioner. Samme tilgang ses også senere i gruppens skrifter.⁵⁸

I 1972 skete et markant brud. Da man nu betragtede befrielsesbevægelserne i den tredje verden som avantgarden, måtte gruppen tilskrive sig selv en anden rolle. Man erklærede derfor sig selv det revolutionære subjekt, hvilket blev udtrykt på følgende måde:

“Når folkene i den tredje verden er den antiimperialistiske revolutions avantgarde, det betyder: det objektive, store håb for menneskene i metropolerne for deres egen befrielse, da er det vores opgave: at skabe sammenhæng mellem folkene i den tredje verdens befrielseskamp og længslen efter befrielse, hvor end den dukker op i metropolerne (...) Vi er det revolutionære subjekt”⁵⁹

RAF var nu ikke længere hævet over masserne, men skulle rent praktisk stå i forreste led, når kampen mod kapitalismen rasede. I samme åndedrag forklaredes det, at befolkningen i Vesttyskland var så paralyseret af konsum og åndeligt udsultet af kapitalismen, at den reelt havde mistet forståelsen af, at den var udbyttet af magthaverne. For at få råd til en ny bil, et nyt tv eller andre forbrugsgoder var man villig til at vende det blinde øje til de overgreb, kapitalismen dagligt stod bag. RAF udgjorde således det eneste reelle håb for, at forandringsprocesser kunne igangsættes. Befolkningen var ikke længere en aktiv medspiller i revolutionens praktik.

Som det var tilfældet med avantgardebebet, blev revolutionære subjekter ikke omtalt i midthalvfjerdsenerne. Første i 1982 blev det igen bragt i spil. Gruppen opfattede nu igen sig selv som befolkningsmobiliserende aktører, men modsat tidligere havde man nu en mindre differentieret tilgang til, hvem man kunne bevidstgøre. Dette ses fx. i følgende tekststykke:

“Hvis guerillaens kamp er en personlig sag, kan virkeliggørelsen deraf kun være praktisk og politisk at sætte sig selv – på hvilket niveau, det måtte være – i forbindelse med guerillaens strategi.

Bruddet er det indre, levende, i konkrete personer legemliggjorte moment af betingelsernes forandringer for kampen her”⁶⁰

Om man tilhørte et bestemt segment, var ikke længere så vigtigt for bestemmelsen af, hvorvidt man havde revolutionær bevidsthed. Det var nu udelukkende fortolkningen af ens egen situation, der var afgørende, og følte man, at ens livsperspektiver var ødelagt af kapitalismen, blev man anset for en retmæssig deltager i opbygningen af revolutionær modstand. Dette betød, at alle potentielt var revolutionære subjekter. Denne opfattelse bestod frem til gruppens opløsning i 1998 og kan ses i relation til de tanker, RAF gjorde sig om samarbejde.

RAF's selvforståelse – kooperation

Ser man på de tidlige år frem til 1972, står det klart, at gruppens syn på andre var præget af avantgardetænkningen. RAF anlagde et gennemgribende negativt syn på andre og afviste samarbejde. Et særligt anstrengt forhold havde man til den parlamentariske del af venstrefløjen. Den havde ifølge RAF ikke bidraget til forandringsprocesser, men blot understøttet den herskende samfundsorden. Reformismen og aktivismen, som på venstrefløjen blev anset for nøglen til kommunismen, blev af RAF beskrevet som frugtesløs og aldeles utilstrækkelig. Venstrefløjen havde det hele i munden og var *“klar til ethvert offer, men ikke i stand til nogen handling”*,⁶¹ som RAF skrev i 1971.

Fra 1972 til 1981 finder man i gruppens erklæringer kun få henvisninger til den øvrige venstrefløj. I perioden var RAF som nævnt mere optaget af at gennemføre aktioner, og ideologiske udredninger blev skubbet i baggrunden. Enkelte henvisninger findes dog, og

de illustrerer, at antagonismen fortsat bestod. Fordummet og små borgerlig og uden revolutionær bevidsthed var nogle af de prædikater, gruppen satte på venstrefløjen.⁶² Også studenterne vendte RAF ryggen.⁶³ Tidligere havde RAF haft et positivt forhold til denne gruppe og endda tolket sig selv som den naturlige kontinuitet af studenteroprøret.⁶⁴ Den ændrede retorik skal ses i relation til den kølige modtagelse RAF's aktionsbølge i maj 1972 fik af studenterne, men også forstås på baggrund af avantgardebegrebets udfasning i gruppens selvforståelse. Idet gruppen nu selv var det revolutionære subjekt, var interaktion med andre nytteløse. RAF stod alene med revolutionen.

Som nævnt begyndte RAF i 1980'erne at tolke sig selv som en del af en større sammenslutning af kæmpende, hvorfor gruppen udvidede sine samarbejdsflader internationalt. Grupperne Action Directe fra Frankrig og Cellules Communistes Combattantes fra Belgien arbejdede på flere punkter tæt sammen med RAF.⁶⁵ Internationaliseringen blev også synlig i erklæringerne. Tidligere havde RAF forvane at opkalde sine kommandoenheder efter afdøde medlemmer af gruppen eller datoer, der havde spillet en afgørende rolle for venstrefløjens selvforståelse. Qua internationaliseringen begyndte man nu at opkalde enhederne efter afdøde medlemmer af udenlandske terrorgrupper eller symboler på den internationale kamp. "Kommando Patsy O'Hara",⁶⁶ "Kommando George Jackson"⁶⁷ og "Kommando Mara Cagol"⁶⁸ stod således bag attentater i midten af 1980'erne.

At RAF orienterede sig internationalt og derved blev mere åben for samarbejde med andre gjorde dog ikke, at forholdet til den hjemmelige venstrefløj blev mindre antagonistisk op igennem 1980'erne. Der var i RAF's øjne stadigvæk tale om irrelevante alternativer, der ikke kunne gennemtvinge de nødvendige ændringer. Det blev bl.a. udtrykt således:

"Reformisterne har ikke længere noget at sige til dem, der tager deres protest og modstand seri-

*øst. Deres "alternativer" – det være sig grønne, rød-grønne eller sumpen af venstrealternativer – er blevet utroværdige og vil blive mere knust i hver eneste konfrontation, i hvert sammenstød mellem stat og modstandsgrupper"*⁶⁹

Den dikotomi mellem sig selv og andre vesttyske grupper, der blev grundlagt i 1970, fortsatte således op igennem 1980'erne. Internationalt havde man relativiseret sin afsondrethed, men nationalt forblev den konsekvent.

Med Murens fald blev en vigtig grundpille under RAF's selvforståelse fjernet, hvilket bl.a. Anne Sørensen har påpeget.⁷⁰ Flere af erklæringerne bærer præg af selvransagelse og forsøg på at redefinere det projekt, der igennem to årtier havde trukket blodige spor i det vesttyske samfund. Et markant kendetegn var, at RAF tog den øvrige venstrefløj til nåde og søgte at skabe samarbejdsflader. Alle, der ville kæmpe for forandring, blev nu anset for retmæssige samarbejdspartnere. Ærkefjenderne på den parlamentariske venstrefløj blev således inkluderet i RAF's planer for den revolutionære kamps fremtid, hvilket bl.a. blev udtrykt i en erklæring, gruppen udsendte i 1992:

*"Når vi taler om de venstreorienteredes ansvar, mener vi ansvaret og initiativet fra alle for processen. Alles tanker og aktivitet er efterspurgt. Der findes intet program, intet koncept, ikke fra os og ikke fra andre. Det er heller ikke muligt. (...) Det er vores ansvar, de venstreorienterede i dette lands ansvar, at opbygge en modstand (...)"*⁷¹

Med opblødningen af sin hårde retorik overfor andre aktører syntes det klart, at RAF havde lagt alle forestillinger om, at man indtog en særstilling som sande revolutionære i graven. Pluralisme, der tidligere havde været et ikke-eksisterende begreb i gruppens forestillingsverden, blev nu anset for en styrke ved politiske bevægelser. Tilmed afstod man fra brugen af voldelige metoder. Helt nøjagtigt skete dette i april 1992. Man kan således argumentere for, at RAF i 1990'erne i højere

grad sigtede mod at virke indenfor rammerne af det legale politiske system, om end reformisme stadig blev affærdiget som en virkningsløs tilgang til revolution. Man var ikke længere en avantgarde, det eneste revolutionære subjekt eller en del af en international front, der var revolutionens eneste håb. Man var blot en del af en større politisk bevægelse, hvor interaktion og diskussion var nødvendigt.

Tolkninger og perspektiver

Det er i det forudgående blevet illustreret, at RAF var andet end nihilister, der bedrev vold for voldens skyld. Analysen viser, at gruppen havde en ideologisk profil, som man løbende reviderede over de 28 år, kampen varede. Netop bruddene i ideologien skal tillægges opmærksomhed, idet de nedtoner billedet af vold for voldens skyld. Hvis man blot har meningsløs vold for øje, hvorfor så retfærdiggøre og kontekstualisere sine handlinger og ud-pensle og omforme det idemæssige grundlag, man agerede på?

Ser man nærmere på bruddene i ideologien, er det klart, at den ikke skal opfattes isoleret, men ses i relation til de samfundsmæssige udviklingslinjer, der prægede det tyske samfund fra 1970 til 1998. På samme måde som Anne Sørensen i dennes analyse af RAF's forhold til den østtyske statsikkerhedstjeneste mener jeg, det er vigtigt at betragte gruppen i et koldkrigsperspektiv,⁷² og gruppens ideologiske udvikling lader sig også let indsætte i et sådant. Hvad udviklingen i RAF's samfundsopfattelse angår, kan man anskue denne i forhold til konjunkturerne på den internationale politiske scene. At RAF fra 1970 til 1978 betragtede Vesttyskland som en selvstændig aktør, der aktivt udbyttede sin egen befolkning og befolkningen i den tredje verden, kan ses i relation til, at Vesttyskland fra slutningen af 1960'erne havde vundet større autonomi indenfor rammerne af de vestlige alliancer, hvilket f.eks. kan læses i Willy Brandts *Ostpolitik*.⁷³ Da RAF i 1979 begyndte at tolke Vesttyskland som instrumentaliseret i

amerikanernes bestræbelser på at vinde verdensherredømmet, kunne dette brug tilskrives, at forholdet mellem USA og USSR forværedes, efter de i en årække havde nærmet sig hinanden. Nyt liv blev pustet i rustningskapløbet med den amerikanske opstilling af missiler i Europa – herunder i Vesttyskland.⁷⁴ Det synes plausibelt, at denne magtdemonstration fra amerikanernes side har ført til RAF's fornyede syn på Vesttyskland, på samme måde som den kolde krigs afslutning skabte forskydninger i gruppens ideologi i starten af 1990'erne. Konflikten mellem USA og USSR fik mindre betydning i RAF's samlede verdensbillede, og amerikanerne sås derfor ikke længere som en afgørende faktor i vesttysk politik. Vejen var i stedet banet for, at den tyske fortid kunne spille en signifikant rolle i forhold til tidligere. Samfundet skulle nu i højere grad forklares ud fra nationalsocialismens arv – en tolkningsramme, der kunne fungere uafhængigt af den kolde krig.

Koldkrigsperspektivet synes ligeledes vigtigt at anlægge på udviklingslinjerne i RAF's selvforståelse. Fra 1970 til 1981 skabte RAF en "os og dem"-dikotomi, der skarpt afgrænsede gruppen fra andre. Som avantgarde eller revolutionært subjekt spillede man en enestående rolle i revolutionen, hvorfor man reelt set ikke havde behov for samarbejde. At RAF har haft denne tankegang synes måske med nutidens øjne naivt, men det er vigtigt at have in mente, at tankerne om, at man med voldelig aktivisme og ikke-parlamentariske midler kunne ændre verden, i 1960'erne var konsoliderede hos nogle grupper – specielt hos universitetsungdommen, men også tidens filosoffer, fx. Herbert Marcuse, der efter urolighederne i Paris i 1968 havde udråbt de studerende til avantgarde, og nobelprisvinderen Jean-Paul Sartre, der i 1975 besøgte en række fængslede RAF-medlemmer i Stammheim-fængslet i Stuttgart. RAF fulgte således et allerede veludgravet spor.

At RAF i 1982 udvidede sit grundlag for samarbejde og begyndte at betragte sig selv i et mindre ophøjet lys, var ej heller kuriøst. Gruppen havde kun fundet sporadisk opbak-

ning på den alleryderste venstrefløj, og den folkelige forankring var udeblevet. Politisk isolation og manglende resultater kan derfor have været årsagerne til, at man søgte nye muligheder for Kooperation. En anden udvikling, der kan bidrage til en forklaringsmodel, er, at den radikale venstrefløj i starten af 1980'erne var stærkt fragmenteret. Mobiliseringen skete nu primært igennem fredsbevægelserne, der ikke var klassiske politiske bevægelser, men snarere protestbevægelser, der fandt deres *raison d'être* i kampen mod atomvåben og oprustning, der som nævnt fandt sted i startfirsernes tilspidsning af den kolde krig.⁷⁵ For aktører på venstrefløjen kan samarbejde derfor have virket som en større nødvendighed en tidligere. På samme baggrund skal de udvidede samarbejdsflader efter Murens fald tolkes. Kapitalismens endelige sejr marginaliserede den vesttyske venstrefløj yderligere, og det er plausibelt at forklare RAF's øgede Kooperationsvillighed som et resultat heraf.

Afslutningsvist synes det relevant at brede konklusionen ud og perspektivere i forhold til den i indledningen skitserede problematik omkring politisering og domsfældelse i forskningen i forhold til RAF. Skæres ind til benet, kan man spore to skoler i debatten. Den første skole omfatter bl.a. Mario Krebs og Alexander Straßner og er kendetegnet ved, at man fokuserer på det moralske aspekt. Udgangspunktet er volden og det faktum, at RAF havde adskillelige menneskeliv på samvittigheden, mens gruppens idesystem vies en mere marginal plads. Den anden skoles optik, som er grundsatsen i denne artikel, retter sig i højere grad mod terrorismens ideologi og negligerer i højere grad det moralske aspekt. Den norske samfundsforsker, Jan Oskar Engene, kan nævnes som en af skolens fortalere. Engene har i en bred, komparativ fremstilling om terrorismen i Europa efter 1945 nået konklusionen, at terrorismen drives af de samme problemstillinger, som driver det parlamentariske politiske system. For Engene er voldsansværelsen m.a.o. ikke terrorismens primære aspekt. Samme tilgang plæderer idehistoriker

Mikkel Thorup for. Han lægger vægt på, at *“terror forklares med politik, og det er en strategi, der vælges inden for rammerne af det mulige og ønskelige som set fra voldsaktørens synspunkt”*.⁷⁶ At volden er rationel, er ikke, at den er god, men derimod, at den på baggrund af reelle overvejelser er blevet valgt som strategi. For at kunne forstå et sådant strategivalg er den fortælling, voldsudøveren skaber for at legitimere sin handling, vigtig. Om den er forkert eller ej, er ikke det vigtigste – det er derimod, at den giver et moralsk grundlag at handle på.⁷⁷ Tror man vitterligt, at kapitalismen eller amerikanerne er i færd med at kvæle menneskene, er handling påkrævet, hvis man skal kunne forsvare sin moral. Således er det særdeles meningsfyldt at fokusere mindre på terrorismens voldsudøvelse og i stedet kaste lys over det, grupper som RAF tror de gør, hvor amoralsk og realitetsforladt det end måtte synes. Bag volden ligger i reglen et reelt ønske om forandring – en forhåbning om, at man kan gøre verden til et bedre sted. Dette var også tilfældet for RAF.

Noter

1. Interview med tidl. forbundskansler Helmut Schmidt. Citatet stammer fra dokumentarudsendelsen *“In Love with Terror”*, der blev sendt første gang på BBC 4 i juli 2003.
2. Merkl, Peter, „West German Left-Wing Terrorism i Crenshaw, Martha (Ed.), *Terrorism in Context*, Pennsylvania, The Pennsylvania State University Press, 1995, s. 195ff.
3. Fetscher, Iring, *Analysen zum Terrorismus bd. 1*, Opladen, Westdeutscher Verlag, 1981, s. 81
4. Krebs, Mario, *Ulrike Meinhof – Ein Leben im Widerspruch*, Hamburg, Rohwolt, 1988, s. 216 og 224
5. Straßner, Alexander, *Die dritte Generation der “Roten Armee Fraktion“*, VS Verlag für Sozialwissenschaft, 2003, s. 342 og s.377ff.
6. Fetscher, Iring *Analysen zum Terrorismus bd. 1*, Opladen, Westdeutscher Verlag, 1981
7. Sørensens, Anne, *Terrorisme*, Århus, 2003, s.114ff.
8. Sørensens, Anne, *Stasi og den vesttyske terrorisme*, Århus, Århus Universitetsforlag, 2006, s. 45-47
9. Della Porta, Donnatella, *Social Movements, political violence, and the state*, Cambridge University Press, 1995, s. 196
10. Sørensens, Anne, *Stasi og den vesttyske terroris-*

- me, Århus, Århus Universitetsforlag, 2006, s. 49
11. Ibid., s. 80
 12. Gö rtemaker, Manfred, *Kleine Geschichte der Bundesrepublik Deutschlands*, Frankfurt am Main, Fischer, 2005, s.247ff.
 13. Rojahn, Christoph, "Left-Wing terrorism in Germany. The Aftermath of Ideological Violence" i *Conflict Studies* 313, Warwickshire, Research Institute for the Study of Conflict and Terrorism, 1998, s. 14-16
 14. Sø rnsen, Anne, *Stasi og den vesttyske terrorisme*, Århus, Århus Universitetsforlag, 2006, s. 56
 15. Straßner, Alexander, *Die dritte Generation der "Roten Armee Fraktion"*, VS Verlag für Sozialwissenschaft, 2003, s. 78ff.
 16. <http://www.rafinfo.de/bio/m-q/mohnhaupt.php>
 17. "Die Aktion des >>Schwarzen September<< in München" (November 1972) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 152 og 153
 18. Ibid., s. 157f
 19. Ibid., s. 154
 20. "Dem Volk dienen"(April 1972) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 114
 21. "Sprengstoffanschlag auf den Oberbefehlshaber der NATO General Alexander Haig"(25. Juni 1979) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 282-283
 22. "An die, die mit uns kämpfen"(Januar 1986) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 352
 23. "Für die Einheit der Revolutionäre in Westeuropa"(Januar 1985) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 328
 24. "Bombenanschlag auf das Hauptquartier der[sic] US Air Force in Europa in Ramstein"(31. August 1981) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 288f.
 25. "An die, die mit und kämpfen"(Januar 1986) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 358 og 359
 26. "Hungerstreikerklärung vom 6. Februar" (6. Februar 1981) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 286
 27. "Anschlag auf Gerold von Braunmühl" (10. Oktober 1986) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 380
 28. "Anschlag auf Hans Neusel" (29 Juli 1990) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 398
 29. "Wir wollen eine offene Diskussion unter allen, die hier um Veränderungen kämpfen" (August 1992) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 441 og 448
 30. "Über den bewaffneten Kampf in Westeuropa" (Maj 1971) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 50
 31. "Die Aktion des >>Schwarzen September<< in München" (November 1972) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 166
 32. "Dem Volk dienen" (April 1972) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 112
 33. "Sprengstoffanschlag auf das Springer-Hochhaus in Hamburg" (20. Maj 1972) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 147
 34. "Bombenanschlag auf das Hauptquartier der[sic] US Air Force in Europa in Ramstein" (31. August 1981) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 289
 35. "Entführung von Hanns-Martin Schleyer 19.10.77" i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 273
 36. "Hungerstreikerklärung vom 6. Februar 1981" i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 286
 37. "Anschlag auf Detlef Carsten Rohwedder" (4. April 1991) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 406
 38. Gö rtemaker, Manfred, *Kleine Geschichte der Bundesrepublik Deutschlands*, Frankfurt am Main, Fischer, 2005, s. 159
 39. "Hungerstreikerklärung vom 13. September 1974" i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 191 og "Hungerstreikerklärung vom 20. Dezember 1984" i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 327
 40. "Dem Volk dienen" (April 1972) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 131
 41. Ibid., s. 114
 42. "Die Aktion des >>Schwarzen September<< in München" (November 1972) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 152
 43. "Über den bewaffneten Kampf in Westeuropa" (Maj 1971) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 104
 44. "Anschlag auf Karl Heinz Beckurts" (9. Juli 1986) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 370-71
 45. "Anschlag auf Alfred Herrhausen" (2. Dezember 1989) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 391 og „Anschlag auf Hans Neusel" (29. Juli 1990) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 395
 46. "Anschlag auf den Knast Weiterstadt" (30. Marts 1993) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 456f.
 47. RAF, *Auflösungserklärung* (1998). Erklæ ringen findes i sin fulde læ ngde på hjemmesiden <http://www.extremismus.com/terror/rafdox30.html>
 48. "Entführung von Hanns-Martin Schleyer" (6. September 1977) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 271
 49. "Das Konzept Stadtguerilla" (April 1971) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 37
 50. "Über den bewaffneten Kampf in Westeuropa" (Maj 1971) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 52-59
 51. Ibid., s. 69
 52. Fetscher, Iring, *Analysen zum Terrorismus bd. 1*, Opladen, Westdeutscher Verlag, 1981, s. 108f.
 53. "Aktion des >>Schwarzen September<< in München" (November 1972) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 175

54. "An die, die mit uns kä mpfen" (Januar 1986) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 352
55. "Anschlag auf Detlef Karsten Rohwedder" (4. April 1991) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 409
56. "Die Rote Armee aufbauen" (Juni 1970) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 24
57. "Ü ber den bewaffneten Kampf in Westeuropa" (Maj 1971) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 86
58. "Dem Volk dienen" (April 1972) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 136
59. "Aktion des >>Schwarzen September<< in Mü nchen" (November 1972) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 167
60. "Guerilla, widerstand und antiimperialistische Front" (Maj 1982) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 292
61. "Das Konzept Stadtguerilla" (April 1971) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 39
62. "Aktion des >>Schwarzen September<< in Mü nchen" (November 1972) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 168-170
63. "Tonbandprotokoll von dem Teach-in der Roten Hilfe" (Maj 1972) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 148
64. Das Konzept Stadtguerilla" (April 1971) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 36
65. Dartnell, Michael Y., *Action Directe. Ultra-Left Terrorism in France 1979-1987*, London, Frank Cass, 1995, s. 116f.
66. "Erschießung von Ernst Zimmerman" (Februar 1985) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 330
67. "Anschlag auf die Rhein-Main-Air-Base" (8. August 1985) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 342
68. "Anschlag auf Karl Heinz Beckurts" (9. Juli 1986) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 370
69. "An die, die mit uns kä mpfen" (Januar 1986) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 352
70. Sø rensen, Anne, *Stasi og den vesttyske terrorisme*, Århus, Århus Universitetsforlag, 2006, s. 212
71. "Wir wollen eine offene Diskussion unter allen, die um Verä nderungen kä mpfen" (August 1992) i RAF, *Texte und Materialien*, ID-Verlag, 1997, s. 454
72. Sø rensen, Anne, *Stasi og den vesttyske terrorisme*, Århus, Århus Universitetsforlag, 2006, s. 217f.
73. Ball, Simon, *The Cold War – An International History 1947 – 1991*, London, Arnold, 2004, s. 206
74. McCauley, Martin, *Russia, America and the Cold War*, Harlow, Pearson Longman, 2008, s. 75-76
75. Gö rtemaker, Manfred, *Kleine Geschichte der Bundesrepublik Deutschland*, Frankfurt am Main, Fischer Taschenbuch Verlag, 2005, s. 227f.
76. Thorup, Mikkel, *Pirater, Terrorister og Stater*,

Århus, Klim, 2008, s. 146

77. Interview med Mikkel Thorup bragt på Politikens hjemmeside d. 6. januar 2011.
http://politikken.dk/kultur/boger/faglitteratur_boger/CE1160115/idhistoriker-terror-er-blot-politik-med-andre-midler/

Abstract

Christian Holm Christiansen: The Thinking of Terrorism?, *Arbejderhistorie* 3/2011, s. 63-80. *The traditional approach to the German left-wing terrorist group Red Army Fraction (RAF) focuses almost unilaterally on the acts of violence the group perpetrated and pays less attention to the group's belief system, which leads to politicization and judgement of the group. This article examines the lines of development in the ideology of the group and argues, just as historian Mikkel Thorup, that terrorism only is a way of making politics. Examined are two ideological areas – how the RAF related to the surrounding society, i.e. the Federal Republic of Germany (FRG), and the groups self perception. The analysis argues that RAF by no means was bound by a static ideological concept, but managed to change their viewpoints along their 28 years of existence. Early on RAF viewed the FRG as autonomous but around 1979 the perception changed and the FRG was considered subject to the USA. After the fall of the Berlin Wall they once again returned to their original ideological stand. The groups self perception follows a somewhat similar pattern. From 1970 up until 1982 the group considered itself a vanguard that through acts of violence could mobilize the general population and thereby create a revolution. In time this perception was transformed, and in the end RAF tried to cooperate with groups that earlier on were deemed unfit to partake in the revolution.*

Christian Holm Christiansen,
 cand.mag. i Historie fra AAU,
 christian.christiansen@gmail.com